

Modely myšlenkové

Pro pochopení povahy „myšlení“ jako lidské aktivity je zásadně důležité respektovat schopnost myšlenkově konstruovat různé „modely“, které na jedné straně nemusí být ničím pro myšlení předem daným (jakkoli, ani jako vzor k napodobení), ale které nejsou ani součástí či složkou myšlení jako aktivity (tj. jako průběhu). (Mluvíme o tzv. intencionálních modelech a o intenci jako o charakteristickém, specifickém rysu pojmového myšlení, ale musíme pamatovat, že intencionalita zásadně i historicky předchází pojmovosti.) Historicky nejstaršími pojmově konstituovanými modely byly geometrické obrazce a čísla; na další rozvoj filosofického myšlení měla mimořádný vliv okolnost, že zároveň s filosofií vznikla (byla ustavena) také geometrie (a vůbec matematika), a to nadlouho jako jediná disciplína, z filosofie neodvozená. Tím větší ovšem byl vliv „geometrie“ a „geometrického myšlení“ na myšlení filosofické. Mám za to, že právě tento vliv je možno považovat za hlavní a rozhodující pro vznik a rozvíjení myšlení metafyzického. Odhlédneme-li od knihovnické a tedy zcela formální povahy původního označení toho, co je zařazeno „za Fysikou“ (čili vedle Fysiky, čímž se mínila Aristotelova kniha *tés fysikés akroasis*) a zůstaneme-li u respektu k předfilosofickým kořenům slova *fysis*, můžeme odtud odvodit význam slova „metafyzika“ resp. „metafyzické myšlení“ asi takto: je to takový způsob myšlení, který odhlíží od proměnlivosti toho, co se rodí a roste (a posléze hyne), a co se naopak soustřeďuje na to, co „zůstává“ ve všech proměnách bez proměny, tedy stále stejné. A pochopitelně toto stále stejné je považováno za rozhodující, přestože na nic takto stále stejného nelze přímo poukázat jako na fenomén. Je tedy nutno ono „stále stejné“ nějak myšlenkově modelovat, a tento způsob modelování můžeme charakterizovat jako „zpředměťňování“, tj. redukci proměnlivosti na tzv. substrát, který sice nutně změně nese, ale sám zůstává bez proměny. A to je právě charakteristické také pro stále mocnější „matematizaci“ nejen technických prostředků a výkonů, ale také a zejména věd, nejprve přírodních a pak i dalších. Uvedená svázanost metafyzického myšlení s myšlenkovou prací s intencionálními modely, které byly (a jsou) zbavena nejen individuálností (jedinečností), ale vůbec každé lokalizace a temporalizace (a tím i vnitřních, „autochtonních“ vztahů k jiným takovým modelům, např. vzájemné reaktibility apod.) představuje mocnou výzvu k otevírání možností nových typů myšlenkového modelování, které budou schopny modelovat nejen kontinuální procesy, ale skutečné události.

(Písek, 130408-1.)